

Wskaźniki funkcjonalności bibliotek publicznych

Biblioteki pód. części woj. lubuskiego wg powiatów na tle całego województwa (bez WiMBP w Zielonej Górze i WiMBP w Gorzowie Wlkp.)

Projekt Analiza Funkcjonowania Bibliotek realizowany jest przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Celem przedsięwzięcia jest opracowanie i wdrożenie jednolitych metod i narzędzi analizowania działalności bibliotek różnych typów. AFB to platforma, w której dane są nie tylko gromadzone i przechowywane, ale dzięki której można te dane analizować wg różnych kryteriów i kategorii (wskaźniki funkcjonalności, dane statystyczne) oraz porównywać z uśrednionymi wynikami uzyskanymi przez inne biblioteki, a tym samym umieścić w kontekście umożliwiającym ich lepsze zrozumienie i ocenę.

[slajd nr 1]

Celem niniejszej prezentacji jest przedstawienie jak biblioteki poszczególnych powiatów pód. części woj. lubuskiego wypadają na tle bibliotek całego województwa lubuskiego. Analiza dokonana została wg 8 wybranych wskaźników funkcjonalności. Przyjęto, że opis każdego ze wskaźników może być wykorzystywany niezależnie, stąd pewna powtarzalność informacji.

Przyjęte kryteria do analizowania.

Zarówno w przypadku całego województwa lubuskiego, jak i poszczególnych powiatów uwzględniono wszystkie biblioteki: gmin miejskich, gmin miejsko-wiejskich oraz gmin wiejskich biorące udział w projekcie w 2019 r. bez względu na pełnione zadania ponadlokalne, status prawno-organizacyjny i liczbę mieszkańców. Pominęto natomiast biblioteki wojewódzkie: WiMBP im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze oraz WiMBP im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wlkp.

[slajd nr 2]

W przypadku analizy dotyczącej całego woj. uwzględnionych zostało 80 bibliotek. Były to 53 księżnice południowej części woj. lubuskiego oraz 27 placówek bibliotecznych części północnej.

[slajd nr 3]

Biblioteki podregionu zielonogórskiego przedstawiono w podziale na 7 powiatów: powiat krośnieński – 7 bibliotek, powiat nowosolski – 8 bibliotek, powiat świebodziński – 6 bibliotek, powiat wschowski – 3 biblioteki, powiat żagański – 9 bibliotek, powiat żarski – 10 bibliotek oraz powiat zielonogórski – 10 bibliotek.

[slajd nr 4]

Do badań w projekcie AFBP (Analiza Funkcjonowania Bibliotek Publicznych) przyjętych zostało 29 wskaźników funkcjonalności, które ułożone zostały wg czterech głównych obszarów pomiarów:

- Zasoby, dostęp, infrastruktura (10 wskaźników)
- Wykorzystanie (9 wskaźników)
- Wydajność, efektywność (3 wskaźniki)
- Potencjał i rozwój (7 wskaźników)

[slajd nr 5]

Wyniki prowadzonych badań/analiz prezentowane są za pomocą miar statystycznych: średniej arytmetycznej, mediany, maksimum i minimum.

W poniższym komentarzu skoncentrowano się na wartościach maksymalnych, minimalnych i środkowych (medianach). Ostatnia z ww. jest miarą zalecaną w projekcie AFB dla określenia wartości większości wskaźników. Jej atutem jest to, że jest ona niewrażliwa na oddziaływanie przypadków skrajnych. Stosowanie mediany wskazane jest zwłaszcza tam, gdzie przeliczamy wartość wskaźnika w oparciu o wielkość populacji.

[slajd nr 6]

I grupa wskaźników: Zasoby, dostęp, infrastruktura

Wskaźniki funkcjonalności znajdujące się w tej grupie odpowiadają na pytanie jakie zasoby oferuje biblioteki i jaka jest ich dostępność.

[slajd nr 7]

Pierwszym analizowanym wskaźnikiem jest:

Liczba zbiorów bibliotecznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców [uwzględnione zostały wszystkie zinwentaryzowane zbiory biblioteczne w jednostkach inwentarzowych: drukowane, audiowizualne, elektroniczne i specjalne].

Cel: Ocena stopnia, w jakim oferty bibliotek zaspokajają potrzeby populacji, dla których działają.

Tabela przedstawia uzyskane w całym woj. lubuskim oraz w poszczególnych powiatach średnie, maksymalne i minimalne wartości wskaźnika oraz medianę wskaźnika. Tabela pokazuje, że najniższa wartość wskaźnika (742) w województwie lubuskim dotyczy pód. części woj. i uzyskana została przez bibliotekę na terenie powiatu krośnieńskiego, najwyższa zaś pojawiła się w bibliotece w powiecie żagańskim i wyniosła 8898.

[slajd nr 8]

Wykres przedstawia porównanie wartości przeciętnych (median) uzyskanych w poszczególnych powiatach oraz w całym województwie lubuskim.

Mediana wskaźnika *Liczba zbiorów bibliotecznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców* w woj. lubuskim wyniosła 3830. Wyższe wartości środkowe (mediany) ww. wskaźnika, uzyskano (w układzie rosnącym) w powiatach: krośnieńskim, zielonogórskim, żagańskim i najwyższą (4888) żarskim. Mediany niższe od uzyskanej w woj. lubuskim odnotowano (w układzie malejącym) w powiatach: nowosolskim, świebodzińskim i wschowskim.

Przyjmuje się, że im wyższa wartość wskaźnika, tym lepiej można ocenić dostępność oferty bibliotek dla użytkowników. Należy jednak zaznaczyć, że wysoka wartość wskaźnika nie świadczy o „jakości” zbiorów.

[slajd nr 9]

Drugim analizowanym wskaźnikiem z grupy I jest:

Liczba nabytków w stosunku do liczby zbiorów bibliotecznych (w procentach) [uwzględnia wszystkie nabytki bez względu na ich rodzaj, formę, nośnik oraz sposób ich nabycia wyrażone w jednostkach inwentarzowych].

Cel: Ocena aktualności zbiorów. Ocena przyrostu zbiorów w danym roku.

Tabela przedstawia uzyskane w całym woj. lubuskim oraz w poszczególnych powiatach średnie, maksymalne i minimalne wartości wskaźnika oraz medianę wskaźnika. Maksymalna i minimalna wartość wskaźnika zarejestrowana została w bibliotekach podregionu

zielonogórskiego. W bibliotece powiatu żarskiego odnotowano maksymalną wartość wskaźnika wynoszącą 38,78, natomiast minimalna wartość wskaźnika (0,55) pojawiła się w placówce bibliotecznej na terenie powiatu żagańskiego.

[slajd nr 10]

Wykres przedstawia porównanie wartości przeciętnych (median) ww. wskaźnika uzyskanych w poszczególnych powiatach oraz w całym województwie lubuskim.

W 6 powiatach pód. części woj. lubuskiego odnotowano niższe wartości mediany niż w woj. lubuskim (3,38). Jedynie powiat krośnieński pochwalić się może wyższą wartością przeciętną wskaźnika *Liczba nabytków w stosunku do liczby zbiorów bibliotecznych (w procentach)*. Wynosi ona 3,7.

Im wyższa wartość wskaźnika, tym większą część zbiorów stanowią pozycje nowe (pozyskane w badanym okresie sprawozdawczym). Co do zasady, im wyższa jest wartość wskaźnika, tym lepiej należy oceniać starania bibliotek związane z odświeżaniem swojej oferty. Trzeba jednak mieć na uwadze, że sama informacja o liczbie pozyskanych zbiorów nie mówi jeszcze o ich „jakości”, czy też atrakcyjności dla użytkowników.

[slajd nr 11]

Kolejny wskaźnik z grupy I poddany analizie to:

Liczba zakupionych książek w przeliczeniu na 1000 mieszkańców [obejmuje wszystkie zakupione książki bez względu na formę i nośnik oraz źródło finansowania. Mieszczą się tu zarówno książki drukowane, jak i audiobooki oraz książki elektroniczne]

Cel: Ocena aktywności bibliotek w uzupełnianiu księgozbioru o nowe książki.

Tabela przedstawia uzyskane w całym woj. lubuskim oraz w poszczególnych powiatach średnie, maksymalne i minimalne wartości wskaźnika oraz medianę wskaźnika. Maksymalna wartość wskaźnika uzyskana w woj. lubuskim to 294,2. To maksimum zarejestrowane zostało w powiecie żagańskim. Minimum odnotowane w woj. lubuskim, a wynoszące 11,5 to wartość uzyskana przez bibliotekę w powiecie żarskim.

[slajd nr 12]

Wykres przedstawia porównanie wartości przeciętnych (median) ww. wskaźnika uzyskanych w poszczególnych powiatach oraz w całym województwie lubuskim.

Mediana omawianego wskaźnika uzyskana w woj. lubuskim to 110,6 i jest ona niższa od wartości przeciętnych odnotowanych w 5 powiatach pld. części woj. lubuskiego. Są to (w układzie narastającym) powiaty: zielonogórski, żagański, żarski, wschowski i krośnieński. W ostatnim z ww. powiatów mediana wskaźnika wyniosła 167,1. Medianę niższą niż 110,6 zaobserwowano w powiecie nowosolskim oraz najniższą w powiecie świebodzińskim (55,1). Im wyższa wartość tego wskaźnika, tym lepiej można oceniać aktywność bibliotek w odświeżaniu i uzupełnianiu ich oferty

[slajd nr 13]

II grupa wskaźników: Wykorzystanie

W tej grupie prezentowane są wskaźniki służące pomiarowi poziomu wykorzystania zasobów biblioteki i aktywności związanej z realizacją usług bibliotecznych (np. wypożyczenia materiałów bibliotecznych).

[slajd nr 14]

Pierwszym analizowanym wskaźnikiem jest:

Wypożyczenia w przeliczeniu na mieszkańca [łączna liczba wypożyczeń (wraz z prolongatami) wszystkich materiałów bibliotecznych w okresie sprawozdawczym, w jednostkach ściśle określonych dla danego rodzaju zbiorów (np. wolumen, tytuł, zwój, płyta, kaseeta, w przypadku czasopism – wolumen oprawny lub zeszyt nieoprawny)]

Cel: Ocena stopnia wykorzystania zbiorów bibliotecznych przez mieszkańców poprzez wypożyczenia.

Tabela przedstawia średnie, maksymalne, minimalne i przeciętne wartości wskaźnika uzyskane w całym woj. lubuskim oraz w poszczególnych powiatach jego pld. części. Minimalna wartość wskaźnika w woj. lubuskim wyniosła 0,1. Ww. minimum uzyskano w powiecie krośnieńskim. Z kolei maksymalna wartość wskaźnika (7,2) pojawiła się w bibliotece pfn. części województwa. [Gdyby pojawiła się w części południowej odnotowano by taką wartość w którymś z powiatów podregionu zielonogórskiego].

Wyższa wartość wskaźnika przekłada się na lepszą ocenę aktywności biblioteki związanej z wykorzystaniem jej zbiorów.

[slajd nr 15]

Wykres przedstawia porównanie wartości przeciętnych (median) ww. wskaźnika uzyskanych w poszczególnych powiatach oraz w całym województwie lubuskim.

Mediana wskaźnika *Wypożyczenia w przeliczeniu na mieszkańca* uzyskana w woj. lubuskim wynosi 1,9. W powiatach: zielonogórskim, żarskim i krośnieńskim odnotowano wyższe wartości mediany, w powiatach: nowosolskim, wschowskim i świebodzińskim wartości niższe. Natomiast w powiecie żagańskim odnotowano taką samą medianę wskaźnika jak w całym województwie.

[slajd nr 16]

Drugi analizowany wskaźnik z grupy II to:

Odwiedziny fizyczne w bibliotece w przeliczeniu na mieszkańca [Liczba odwiedzin fizycznych uzyskiwana poprzez zliczanie liczby wejść do lokalu biblioteki z zamiarem skorzystania z jednej z usług świadczonych przez bibliotekę].

Cel: Ocena skuteczności bibliotek w pozyskiwaniu użytkowników swoich usług. Miara atrakcyjności bibliotek.

Tabela prezentuje średnie, maksymalne, minimalne i przeciętne wartości wskaźnika uzyskane w całym woj. lubuskim oraz w poszczególnych powiatach pód. części. Maksymalna wartość wskaźnika uzyskana wśród wszystkich bibliotek publicznych woj. lubuskiego uczestniczących w projekcie AFB (bez obu bibliotek wojewódzkich) wyniosła 4,5. Ponieważ wartość ta nie pojawiła się w żadnym z powiatów części południowej województwa, stąd wniosek, że wartość tą odnotowano w bibliotece podregionu gorzowskiego. Najniższą wartość wskaźnika wynoszącą 0,1 zarejestrowały powiaty: krośnieński i świebodziński.

[slajd nr 17]

Wykres przedstawia porównanie wartości środkowych (median) ww. wskaźnika uzyskanych w poszczególnych powiatach oraz w całym województwie lubuskim.

Najpopularniejsza wartość (mediana) wskaźnika *Odwiedziny fizyczne w bibliotece w przeliczeniu na mieszkańca* w woj. lubuskim to 1,5. Trzy powiaty: zielonogórski, krośnieński i żagański mają mediany wyższe oraz trzy powiaty: nowosolski, wschowski i świebodziński mediany niższe. Wartość mediany równą uzyskanej w woj. lubuskim odnotował powiat żarski.

W zasadzie im wyższa wartość wskaźnika, tym lepiej wypada ocenić poziom zainteresowania ofertą placówki. Warto jednak podkreślić, że liczba odwiedzin w bibliotece nie jest tym samym, co liczba osób odwiedzających bibliotekę. Placówki, które mają niewielką, ale wyjątkowo aktywną grupę użytkowników mogą uzyskać taki sam wynik, jak jednostki, które odwiedza wiele osób, ale relatywnie rzadko. Poza tym istotny wpływ na wartość tego wskaźnika mogą mieć różnice w sposobie rejestracji wizyt.

[slajd nr 18]

Trzecim analizowanym wskaźnikiem z grupy II jest:

Udział użytkowników w imprezach bibliotecznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

[Ogólna liczba uczestników imprez organizowanych lub współorganizowanych przez bibliotekę. W liczbie tej uwzględnia się zarówno imprezy mające miejsce w bibliotece, jak i organizowane online – w tym spotkania o charakterze literackim, kulturalnym, edukacyjnym, okolicznościowym].

Cel: Ocena kulturotwórczego znaczenia bibliotek w społecznościach lokalnych i atrakcyjności organizowanych przez nie wydarzeń.

Tabela prezentuje średnie, maksymalne, minimalne i przeciętne wartości wskaźnika uzyskane w całym woj. lubuskim oraz w poszczególnych powiatach pld. części. Maksymalna wartość wskaźnika uzyskana w województwie to 1313. Została ona osiągnięta w powiecie świebodzińskim. Wartości minimalne odnotowane w województwie wynoszą 0. Pojawiły się one w bibliotekach dwóch powiatów. Są to powiaty: krośnieński i nowosolski.

[slajd nr 19]

Wykres przedstawia porównanie wartości środkowych (median) ww. wskaźnika uzyskanych w poszczególnych powiatach oraz w całym województwie lubuskim.

Środkowa wartości omawianego wskaźnika w woj. lubuskim wynosi 168. Wyższe wartości median odnotowano w powiatach: zielonogórskim, żagańskim i wschowskim. Niższe w powiatach: żarskim, krośnieńskim, świebodzińskim i nowosolskim. Najwyższą medianę wskaźnika (215) posiada powiat wschowski, najniższą (120) powiat nowosolski.

Imprezy są podstawową formą zaangażowania bibliotek we wzmacnianie więzi lokalnych i przejmowanie funkcji lokalnego centrum aktywności. Im wyższa wartość wskaźnika, tym lepiej

należy oceniać wywiązywanie się biblioteki z tej funkcji – tym lepiej trafia ona w potrzeby populacji, którą obsługuje. Należy jednak podkreślić, że liczba uczestnictw w imprezach bibliotecznych, do której się odwołuje wskaźnik, nie jest tym samym, co liczba osób uczestniczących w tych imprezach. Wartości wskaźnika odnoszą się do sumarycznej frekwencji podczas wszystkich imprez organizowanych przez bibliotekę. Oznacza to, że te same osoby (jeśli uczestniczą w wielu imprezach) będą tu zliczane wielokrotnie.

[slajd nr 20]

III grupa wskaźników: Wydajność, efektywność

Wskaźniki funkcjonalności zebrane w tej grupie odpowiadają na pytanie czy usługi są oferowane efektywnie z punktu widzenia nakładów finansowych

[slajd nr 21]

Wskaźnik:

Wydatki biblioteki w przeliczeniu na użytkownika [W kwocie tej mieszczą się wszelkie wydatki biblioteki poza nakładami na inwestycje, w tym na gromadzenie zbiorów, personel, obsługę i utrzymanie sprzętu oraz oprogramowania, wydatki telekomunikacyjne, koszty wynajmu i utrzymania obiektu, naprawy i usługi obce].

Cel: Ocena kosztów funkcjonowania bibliotek w stosunku do liczby ich użytkowników.

Tabela prezentuje średnie, maksymalne, minimalne i przeciętne wartości wskaźnika uzyskane w całym woj. lubuskim oraz w poszczególnych powiatach pód. części. Maksymalna wartość wskaźnika w woj. lubuskim osiągnęła poziom 1177,3 i jest to wartość uzyskana w jednej z bibliotek powiatu żagańskiego. Natomiast wartość minimalna wynosząca w woj. lubuskim 59,2 została zarejestrowana w pón. części woj. lubuskiego.

[slajd nr 22]

Wykres przedstawia porównanie wartości środkowych (median) omawianego wskaźnika uzyskanych w poszczególnych powiatach oraz w całym województwie lubuskim. Mediana wskaźnika: *Wydatki biblioteki w przeliczeniu na użytkownika* dla woj. lubuskiego to 302,7. Wyższe mediany uzyskano w powiatach: żarskim, krośnieńskim, wschowskim i żagańskim, niższe w powiatach: świebodzińskim, zielonogórskim i nowosolskim.

W zasadzie niższe wartości wskaźnika oznaczają, że biblioteka ponosi niższe jednostkowe koszty pozyskania lub utrzymania użytkowników swoich usług – a więc że zasługuje na lepszą ocenę pod względem efektywności prowadzonych przez nią działań. Należy jednak pamiętać, że na wartość ww. wskaźnika wpływ mogą mieć: dostępność dodatkowych funduszy czy też sytuacja budżetowa organizatora biblioteki. Niższy poziom wydatków jest zjawiskiem pozytywnym jedynie pod warunkiem, że nie ma wpływu na jakość lub dostępność świadczonych usług.

[slajd nr 23]

IV grupa wskaźników: Potencjał i rozwój

Wskaźniki zawarte w tej grupie odpowiadają na pytania czy nakłady na rozwój nowych zasobów są odpowiednie, czy nowe usługi są rozwijane i czy biblioteka pozyskuje odpowiednią ilość środków na rozwój.

[slajd nr 24]

Wskaźnikiem analizowanym z ww. grupy jest:

Wydatki na zbiory biblioteczne w przeliczeniu na mieszkańca [Uwzględnia kwotę wydatków poniesionych w okresie sprawozdawczym przez bibliotekę na gromadzenie materiałów bibliotecznych, w tym zakup i prenumeratę zbiorów, koszty licencji (również w ramach konsorcjów)]

Cel: Ocena adekwatności wydatków biblioteki związanych z gromadzeniem zbiorów w stosunku do wielkości obsługiwanej populacji, ocena gotowości biblioteki do zaspokajania potrzeb czytelniczych i informacyjnych i jej zaangażowania w zapewnienie dostępu do nowości wydawniczych swoim użytkownikom.

W tabeli przedstawione zostały średnie, maksymalne i minimalne wartości wskaźnika uzyskane w woj. lubuskim oraz powiatach podregionu zielonogórskiego. Zarówno najwyższą (7,12) jak i najniższą (0,56) wartość wskaźnika uzyskano w powiecie krośnieńskim.

[slajd nr 25]

Na wykresie zaprezentowane zostały wartości środkowe (mediany) omawianego wskaźnika uzyskane w poszczególnych powiatach oraz w całym województwie lubuskim. W województwie lubuskim mediana wskaźnika wynosi 2,7. W czterech województwach: żarskim, żagańskim,

wschowskim i krośnieńskim mediany są wyższe od mediany uzyskanej w całym województwie. W powiatach: zielonogórskim, nowosolskim i świebodzińskim odnotowano mediany niższe.

Wyższa wartość wskaźnika uznawana jest za korzystną, świadczy bowiem o większym zaangażowaniu biblioteki w odnawianie lub rozwój jej zbiorów.

Przy opracowywaniu komentarzy do prezentacji skorzystano z materiałów AFB:

Analiza i interpretacja danych statystycznych i wskaźników funkcjonalności w projekcie Analiza Funkcjonowania Bibliotek: poradnik:

http://pliki.sbp.pl/afb/afbp/2019/PORADNIK_AFB_2018_BD_f.pdf

Jak analizować dane statystyczne i wskaźniki funkcjonalności bibliotek – film instruktażowy:

<https://www.youtube.com/watch?v=rWSKGOufeY8&feature=youtu.be>